

Hátrányos helyzetű gyermekek olvasási és könyvtárhasználati kultúrájának fejlesztése

A salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár Gyermekkönyvtára az 1998/99-es tanévben a Nemzeti Kulturális Alaptól 230.000 forintos támogatást nyert a hátrányos helyzetű gyermekek olvasási és könyvtárhasználati kultúrájának fejlesztésére. A város és környéke általános iskolái, valamint az Általános Iskolai Hétközi Diákotthon tanulói így tartalmas és ismereteket adó programokon vehettek részt.

Salgótarján városban és környékén a gyermekek közel 30%-a hátrányos helyzetű (mintegy 1500 fő), és egyes iskolákban, intézményekben igen nagy ezen gyermekek aránya. Programjaink szervezésekor elsősorban ezekkel az intézményekkel vettük fel a kapcsolatot, és fogadtuk az onnan érkező gyermekeket.

Legfőbb feladatunknak tekintettük – és tekintjük – a gyermekek érdeklődésének felkeltését, megnyerését és fenntartását, a könyvekhez, könyvtárhoz való kötődés kialakítását, kulturális értékeink közvetítését. A társas viselkedés szabályaihoz való igazodás, a könyv- és könyvtárhasználat írott és íratlan szabályainak betartására való nevelés, módszereinek elsajátíttatására való törekvés, az olvasás, a könyvek megszerettetése szerepelt céljaink között. A társas kapcsolatok alakulását, a kortársakhoz való viszonyt és kötődést, a pozitív minták elterjedését is próbáltuk befolyásolni tevékenységünkkel, illetve enyhíteni az otthonról hozott szociokulturális hátrányokat.

Mindezt változatos, ismereteket nyújtó foglalkozások, előadások, rendezvények, vetélkedők, szabadidős programok keretében.

Tevékenységünk, programjaink formai, időbeli, tartalmi sajátosságai

Csoportfoglalkozások

A hagyományos csoportos könyvtárlátogatások, könyvtári, könyvtárhasználati, tematikus órák mindennapi munkánk részét képezik, ezeket a gyermekkönyvtár munkatársai vezetik.

Az említett iskolákból hozzánk ellátogató csoportok 3-4 hetente vették igénybe ezen szolgáltatásunkat – amit a kölcsönzési határidők lejárta is szabályozott. Volt azonban olyan korrekciós kiscsoportunk, amely hetente igényel foglalkozást.

A népszerű témák közül néhány: mesék, mondák, népszokások, ünnepek és ünnepnapok, évszakok, cigány kultúra, történelmi, irodalmi személyiségek, állatok, család, ősvilág és dinoszauruszok ... stb.

Hozzákapcsoltuk az iskolai feladatként kapott gyűjtőmunkát egy-egy, a tananyagban szereplő témához, személyiséghez, a gyermekeket foglalkoztató tevékenységhez, valamint ajánlottuk a kapcsolódó irodalmat aktuális programjainkhoz.

Egy-egy könyvtárlátogatást alkalmanként összekötöttünk – igény szerint – mentálhigiénés előadással, beszélgetéssel, melyet ifjúsági védőnő tartott. A kisebbek és nagyobbak a következő témákról hallhattak, érdeklődhettek: káros szokások és azok hatásai, szenvedélybetegségek, tisztálkodás, táplálkozás, egészséges életmód, SZTB-k, párkapcsolat, terhesség, szexuális másság stb. A gyermekek előre, írásban is feltehették kérdéseiket, és lehetőségük volt az előadás során, ill. végén személyesen is érdeklődni. A védőnő egy rögtönzött TOTÓ-t is összeállított az elhangzott ismeretek „felmérésére”.

Olykor – a hagyományos kölcsönzési formától eltérve – az egyik általános iskola pedagógusának kérésére hosszabb időre és nagy példányszámban kölcsönöztünk egy-egy regényt a mások által más kevésbé olvasott kötelező olvasmányokból. A pedagógus egyedül nem tudott arra vállalkozni, hogy hatodikos diákjait elhozza hozzánk, de nagyon szerette volna, ha tanulói végre elolvassanak egy könyvet – még ha azt közösen a tanórán teszik is. Ugyanis addig még egyetlen könyvet sem olvastak el ezek a gyerekek!

Igény szerint prezentáltunk egy-egy Internetes tájékoztató előadást a könyvtár épületében a NógrádNet Kft. által működtetett Internetház jövöltábjából. (Azóta már a gyermekkönyvtárban is van Internet-elérési lehetőségünk.)

A vidékről érkező gyermekek számára különösen nagy élmény a könyvtárlátogatás, főként ha az valamilyen más programmal, rendezvénnyel is társul. (Néhány rászoruló vidéki csoport könyvtárlátogatásának útiköltségét is téríthettük.) Ezen alkalmakkor a könyvtárunkba látogató – vidéki és városi – gyermekek természetesen igénybe vették a gyermekkönyvtár szolgáltatásait is, kölcsönöztek, helyben olvastak, megtekintették aktuális kiállításainkat...

Kézműves tárgyalgó foglalkozások

A tanév során tíz alkalommal, általában havonta tartottunk egy-egy alkotó összejövetelt, melyen mindig felelevenítettük a hónapra jellemző népszokásokat, népi hagyományokat, ünnepnapokat, és megismertek a gyermekek a felhasználásra kerülő alapanyagokkal. Igen nagy népszerűségnek örvendtek ezek a barátságok kötéseire is lehetőséget adó alkalmak, melyeken a gyermekek önállóan, saját fantáziájuk szerint a rendelkezésükre álló könyveket és a foglalkozásvezető segítségét igénybe véve készítették el „műalkotásaikat”. Azokat természetesen haza is vihették, kipróbálhatták, sőt büszkén viselték készítőik.

A foglalkozásokat, melyeken általában 15–20 fő vett részt, egy népijáték és kismesterség szakoktató, fazekas vezette.

Vetélkedők

Két – iskolák közötti – meghívásos alapon szervezett néprajzi vetélkedőt rendeztünk: december 1-jén a téli, és mintegy ennek visszavágójaként május 18-án a tavaszi népszokásokból, jeles napokból készültek fel a gyermekek az előre meg-

adott irodalom segítségével. Télen öt, tavasszal négy iskola csapata fogadta el meghívásunkat a megmérettetésre. A gyermekek nagyon lelkesen készültek, és az előzetesen kapott feladatra is nagy gondot fordítottak, ügyeltek a megfelelő – népies – öltözetre is. Ezt követték a játékos feladatok, melyek igen jó hangulatot teremtettek.

A nyerevények, díjak kiosztásánál ügyeltünk arra, hogy differenciált módon ugyan, de lehetőleg minden csapat és közreműködő kapjon valamilyen elismerést munkájáért. Így a csapatoknak járó oklevelek mellett könyveket és szép kerámiatárgyakat kaptak az elsők, a negyedik és ötödik helyezettek pedig könyvet vihetek még haza. Végül megvendégeltük a résztvevő gyermekeket és a felkészítő pedagógusokat – mintegy 50 fő – szendviccsel, süteménnyel, üdítővel, így jutalmazva lelkes munkájukat.

Azt tapasztaltuk, hogy nagy örömmel vettek részt programunkon, és már a téli vetélkedőn jelezték, hogy szívesen jönnének legközelebb is.

Kisebb játékos vetélkedőket igény szerint tartottunk egy-egy csoportos látogatás alkalmával, ekkor csokit, cukorkát kaptak a gyermekek jutalmul. Ezek során számot adhattak tudásukról: a mesék, az olvasmányélmények, a természetről szerzett ismeretek, egészségügyi kérdések, vidám fejtörők stb. köréből kaptak kérdéseket a diákok.

Kulturális programok

Ezen programjaink szervezésénél figyelembe vettük célcsoportjaink igényeit, érdeklődését, valamint olyan előadásokat terveztünk, melyekkel minél több kis nézőnek nyújthattunk maradandó élményt, és egyúttal könyves ünnepeinkre is felhívtuk figyelmüket.

Így esett választásunk a *Staféta együttes* műsorára, akik megzenésített verseket, dalokat adtak elő, mindezt ember nagyságú bábokkal illusztrálva. A gyermekeket fejtörőkkel is megmozgatták a közös táncon túl, és a legügyesebbek között a ganserndorfi Szafari Parkba szülő belépőjegyeket osztottak ki.

Szintén nagy tetszést aratott a szlovákiai Füleki Gimnázium *Apropó Kisszínpadának* színházi előadása, melyen szinte együtt éltek a gyermekek Lázár Ervin mesefiguráival. Több pedagógus az előadás előtt felkészítette a gyermekeket, köztösen olvasták a mesét és beszélgettek arról.

Eczli Margit és *Vitai Ildikó* megzenésített versei, a magyar nép- és műdalok, játékos nyelvtörőkkel, mondókákkal fűszerezett előadásuk, az irodalmi erdei barangolás szép közös élményt nyújtott a gyermekek számára, akik kórusban szavalták, dalolták a gyermekversek, -dalok gyöngyszemeit.

Ezen programjainkon rendszerint 120–150 fő nézőközönséget tudtunk fogadni.

„Családiasabban” zajlottak következő előadásaink:

Uicz Zsuzsanna mesemondóval töltött rendhagyó irodalomórán a diákok érdekes és fontos dolgokat hallhattak a mesékről, mesélésről, valamint az előadó eredeti stílusában magukat a meséket.

Devecsery László tanár úr sokoldalúságáról három foglalkozáson is megbizonyosodhattak a nebulók. Az egészen kicsikkel egy képzeletbeli varázskendőt szőtt és együtt szárnyaltak a mesék és versek birodalmában. A kisiskolásokkal

versvásárba indult, a felsősökkel már „komoly” műhelymunkát folytatott. Mindhárom előadását – főként a kisebbeknek szólókat – drámapedagógiai elemekkel szötte át, így mozgatva meg a gyermekeket és fantáziájukat.

A május 31-i színházi előadás után a Hétközi Diákotthonos gyermekek számára egy kis rögtönzött gyermeknapot – délutánt – tartottunk, melynek során mintegy 30 gyermek vehetett részt játékos vetélkedőn, ill. agyagozhatott vagy videofilmmel, zenehallgatással tölthette szabadidejét. Egy kis meglepetést is szerveztünk a gyermekeknek: az agyagozás után a foglalkozásvezetőtől egy-egy körtemuzsikát kaptak ajándékba, illetve csokoládéval és üdítővel is megkínáltuk őket.

A diákotthonos gyermekeket több alkalommal elkísérték nagyobb barátaik, a Virág-mozgalom diákjai is, akik segítettek a foglalkozások során kis barátaiknak, és ha kellett, együtt tanultak velük.

Tapasztalatok, kapcsolódás más programokhoz

A tanév során – a már említett oktatási intézmények és könyvtárunk között kialakult jó kapcsolat, a hátrányos helyzetű gyermekekre való koncentráltabb odafigyelés és szervezőmunka révén, valamint az NKA támogatásával megvalósított színvonalas előadások jóvoltából – úgy érezzük, hogy sikerült felkeltenünk a hozzánk ellátogató gyermekek érdeklődését. Kis olvasóink a könyvtárban a szabadidő és az ismeretszerzés kulturált, mindenki számára nyitott terét ismerték meg. Az előadásokon való részvétel, a kortárs csoportok diákjainak megismerése, a közös tevékenységek és élmények pozitívan befolyásolták a gyerekeket, akik új barátokat, ismerősöket szereztek.

A könyvtárosokat megismerve bizalommal fordultak hozzánk már az első foglalkozás után, azóta is szívesen jönnek vissza, és érdeklődnek további rendezvényeinkről, lehetőségekről. Nagy örömünkre egyre több olyan diákkal találkozunk újra – már önálló könyvtárhasználóként, – akik először csoportosan, szervezett formában jutottak el könyvtárunkba. A meghatározó első benyomás és figyelemkeltő programjaink után többen kedvet kaptak a visszatéréshez. Mindezekhez hozzájárul a törvény adta ingyenes beiratkozási lehetőség, a gyermekkel személyesen foglalkozó és már ismerős könyvtárosok munkája.

A hátrányos helyzetű gyermekekkel kiemelt módon való foglalkozás terén nem ez az első megmozdulásunk. Projektünk létrejöttét az motiválta, hogy már korábban is érzékeljük a célcsoportra jellemző negatív tendenciák megjelenését könyvtárunkban, és évek óta hagyománya van – pályázati és anyagi lehetőségeinktől függően – a nyári szünetben vakációs programok szervezésének, melyeket igyekeztünk ingyenessé tenni, hogy a rászoruló gyermekek is eljuthassanak foglalkozásainkra.

Ennek egy „továbbfejlesztett” változata az 1998 nyarán szervezett négy hetes bűnmegelőzési táborunk volt, melyet a Nógrád Megyei Rendőrfőkapitányság Bűnmegelőzési Osztályával együttműködve, „Az ifjúság biztonságos jövőjéért” Alapítvány támogatásával sikerült megvalósítanunk. Ebben a napközis táborban mintegy 150 fő halmozottan hátrányos helyzetű gyermeket tudtunk több napig

foglalkoztatni, és tartalmas programokkal biztosítani a vakáció napjainak hasznos eltöltését.

Több – a hátrányos helyzetű – gyermekekkel foglalkozó és érdekükben munkálkodó szervezettel, intézménnyel jó kapcsolatunk alakult ki, tevékenységünk látókörükbe vonta könyvtárunkat, így a továbbiakban is számíthatunk – és viszont – a sikeres együttműködésre.

Az általunk tapasztalt és szóban elhangzott visszajelzések alapján eredményesnek bizonyultak programjaink.

Tevékenységünket természetesen a jövőben is folytatjuk, kiemelt figyelemmel foglalkozunk a hátrányos helyzetű gyermekekkel, és a pályázati lehetőségekkel élve szeretnénk hasonló programokhoz megteremteni az anyagi feltételeket, hiszen ezek során a sokszor több szempontból is – pl. szociálisan, érzelmileg, szellemileg stb. – hátrányos helyzetben lévő gyermek is megtalálja az utat a könyvek világához, az esetleges értelmetlen csellengés helyett a könyvtárat választja és megismerkedik az ott található értékekkel, s ezáltal látóköre, személyisége formálódik.

Ezúton is szeretnénk megköszönni a hátrányos helyzetű gyermekek, látogatók nevében a Nemzeti Kulturális Alap bizalmát és támogatását, azt, hogy lehetővé tették programjaink megvalósítását.

„A lélek könyv nélkül olyan, mint a madár szárny nélkül” – tartja az orosz közmondás. E szárnyalásra szeretnénk megtanítani a könyvtárunkba betérőket.

Vanya Edina